

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Баскські прислів'я та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник сорок восьмий

БАСКСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ

Упорядкування,
вступне слово
та переклад з баскської
Михайла Литвинця

Київ
Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
1989

ББК 82.33—6
Б27

До збірника ввійшли кращі прислів'я та приказки, в яких відбито багатотисячолітній досвід баскського народу.

В сборник вошли лучшие пословицы и поговорки, в которых отображен многовековой опыт баскского народа.

Художник *В. В. Кузьменко*

Редактор *Г. Г. Лозинська*

© Упорядкування, український переклад, передмова, художнє оформлення.
Видавництво «Дніпро», 1989 р.

Б $\frac{4703010500-179}{M205(04)-89}$ Б325.21.88

ISBN 5-308-00531-1

ПЕРЛИНИ З МОРЯ ЧАСУ

Світова культура — це як вічно рухливе море, що завжди міниться й оновлюється. Гойдаючи на своїх хвилях кораблі сучасності, воно доносить із-за далеких обріїв голоси старогрецьких аргонавтів і відлуння латинської поезії, вивергає з глибин часу забуті, загублені чи втрачені скарби. Омиває і очищає їх живою водою, прилучаючи до вселюдських набутоків. До цих набутоків належить і одна з найдавніших у світі мов — мова басків, а відтак — їхні прислів'я та приказки, що являють собою оригінальну сторінку в європейському фольклорі.

Баски, яких вчені називають дуже стародавнім, загадковим і самобутнім народом, живуть на своїй предковичній землі ще з часів палеоліту. Ця земля обіймає півколом затоку, що дістала від їхнього імені свою назву,— Біскайська. Адміністративно, в Іспанії, це глибинна провінція Наварра, а також три узбереж-

ні провінції — Біскайя, Гіпускоа та Алава, які складають історичну область Країна Басків із головним містом Більбао; у Франції — райони Байонни і Молеона. Баски, — до такої думки схиляється багато сучасних дослідників, — походять від найдавніших племен васконів. На відміну від інших народів, що населяли Піренейський півострів, баски не піддалися романізації під час римського панування, а пізніше, в епоху арабських завоювань, зуміли відстояти свою незалежність і таким чином зберегти мову й культуру. Захищена від ворожих нападів самою природою, високогірна Країна Басків була осереддя багатоміліонної Реконкісти — відвоювання корінними християнами своїх земель, що їх на початку VIII століття захопили мусульмани. З утворенням централізованої іспанської держави до неї приєдналися в 1200 році Алава й Гіпускоа, а в 1379 — Біскайя; Байонна і Молеон ввійшли в XVI ст. до складу Франції.

За свою історію баски витворили безліч цінностей матеріальної й духовної культури, та найчудовіший їхній здобток — рідна мова. Іспанський історик Фідель Фіта доходить висновку, що «баскська мова є далеким відголосом тієї

аглютинуючої, проте схильної до флексії мови, якою говорила перша раса Іспанії, ймовірно, в епоху кам'яного віку, чи яка належить, принаймні, до умовного періоду, що випереджав індосвропейські та семітські паростки».

Цієї ж думки дотримувався й відомий російський лінгвіст В. Ф. Шишмарьов, автор ґрунтовної розвідки «Баскська мова» (1941). За його словами, мова Басконії — це дзеркало історії народу, в якому відбилися багатовікові зв'язки басків з іншими народами.

Баскська мова — унікальне явище; вона стоїть «поза групою», виділяючись серед інших мов світу своїми словотворчими й виражальними засобами. Вчені вже давно шукають коріння баскської мови на різних континентах, зіставляючи її з живими й мертвими мовами. Виникло немало теорій, які, спираючись на лексичні точки зіткнення і фонетичні співзвуччя, намагались пов'язати баскську мову з кавказькими, фінно-угорськими, хамітськими а також з етрусською і навіть з мовами ескімосів та індіанців Північної Америки. І все ж сучасні баскологи, як робить висновок Р. О. Будагов, посиляючись на іспанського лінгвіста А. Товара, вважають, що «загадку

баскської мови» треба намагатись розв'язати на території самого Піренейського півострова, в його історії та культурі ¹.

На Піренейському півострові чимало баскських коренів, що увічнілися в назвах поселень, річок, гір і долин. Сама ж баскська мова також ввібрала в себе немало кастільських слів і наукових термінів, одначе воча залишається тасмничою і незрозумілою навіть для своїх сусідів — іспанців, галісійців і португальців. Це підмітив ще Луїс де Камоенс, описуючи в «Лузіадах» (1572) одну з частих воєн між португальським та кастільським володарями:

І чорна злість жене ті хвилі війська,
Біскайці йдуть — завзяті вояки,
Що мова їх звучить, мов чародійська,
Слова чужі й важкі для нас-таки...

У баскській мові важкі не стільки слова, як їхня постійна мінливість при поєднанні з післяйменниками та численими суфіксами, а також архаїчні синтаксичні побудови, що дійшли до наших днів чи не з часу, коли вироблялася людська мова. Це можна проілюструвати

¹ Будагов Р. А. Портреты языковедов XIX—XX вв. М., «Наука», 1988. С. 234—235.

дослівним перекладом бодай кількох звичайних зворотів, що їх подає у своїй монографії В. Ф. Шишмар'єв. Отож протісінький вислів «я прошу тебе» за природою баскської мови буде: «в проханні ти маєшся мною»; «я приходжу до тебе» по-баскському передається «у приходженні я єсьм тобі»; «я побачу це» — «побачення заради це маю я» тощо.

Баски називають свою мову «еускера», а себе — «еускалдунак», тобто, люди, які говорять по-баскськи. Вони мило жартують із нез'ясованого походження своєї мови, кажучи, що «Навіть сам бог не знає, звідки взялося слово „еускера“». А про труднощі в її опануванні говорять: «Диявол сім років вивчав баскську мову і вивчив тільки троє слів».

Баскські прислів'я незвичайніші за формою, ніж за змістом. Зрозуміла річ, ця словесна оболонка втрачається, коли з неї вилущується зерно змісту. Що ж до самого змісту, то баскські прислів'я мають аналогії в усній творчості народів Європи та Близького Сходу, це може пояснюватись впливом середземноморської культури, як поганської, так і мусульманської та християнської.

Водночас у баскському паремістичному фонді відчувається і якась тематична

неповнота. Може, тому, що в басків порівняно з сусідніми романськими народами найпізніше виникла писемність, і немало їхніх фольклорних перлин загубилося в морі часу. Так, майже не зареєстровано прислів'їв про війни з римлянами, маврами та іншими завойовниками і, взагалі, про військові подвиги в обороні рідного краю. А вони ж у басків, напевно, колись були...

Баскську літературу від часу її зародження творили в основному просвітителі, серед яких переважало католицьке духовенство. Та й першою баскською книгою був збірник релігійних і любовних віршів священика Бернардо Дечепаре «Початки баскської мови» (1545). Все це й позначилося на баскській культурі, зокрема на фольклорі. Тому й не дивно, що з-поміж баскських прислів'їв та приказок, як і в прислів'ях інших народів, зустрічаються біблійні вислови, хоча б такі: «Бачить порошок в чужому оці й не помічас колоди в своєму» і «Мир за гроші не купують».

Цікаву історію має, наприклад, афоризм «Хто не робить, той не їсть», що побутує чи не в усіх європейських мовах. І в баскській також. Його варіант «Якщо хтось не хоче трудитися, той не

їж» відомий ще з «Послань апостола Павла». Одначе цей вислів існував і в дохристиянські часи — його для по-вчання рабам викарбовували на камінні єгипетських пірамід.

Так само й цілий ряд моралізаторських афоризмів, знаних у давньогрецькому та латинському письменстві, як-от: «Рука руку мис» або «Краще пізно, ніж ніколи», могли, змінивши мовну одежу, з'явитися в баскському фольклорі задовго до виникнення іспанської чи французької мови. Принаймні багато з подібних сен-тенцій відомі баскською мовою ще в за-писах XVI—XVII ст. ст. Тому приказку «Краще пізно, ніж ніколи», яку ми часто називаємо французькою, вона ві-бито прийшла до нас із Франції, можна також назвати й баскською.

Це все так, одначе основу баскського паремістичного фонду становлять при-слів'я та приказки, що виникли в про-цесі трудової діяльності самих басків. І якщо ці речення часом нагадують крилаті вислови сусідніх, а то й далеких народів, то вони схожі з ними так, як схожа праця різних людей у саду чи на городі, в полі чи в лісі, в кузні або в рудні. У баскських прислів'ях відчу-вається побожність у ставленні до при-

роди, до країни гірських потоків і струмків, до землі, де священним деревом вважається дуб, якому тут здавна поклоняються. Одне слово, баскський народ славиться своєю відданістю стародавнім звичаям і правовим порядкам, які не дозволяли рватися родинним зв'язкам. Останньому сприяє і те, що в басків жінка споконвіку відігравала самостійну роль у сім'ї і мала рівні права з чоловіком. Це, природно, й відбилося на світогляді басків: їхній фольклор позбавлений такої негативної риси як зневажливе ставлення до жінки.

Загалом кажучи, баскські прислів'я та приказки віддзеркалюють святкове й буденне життя, працю, побут, звичаї, створюючи цілісну картину духовної сутності й історичного розвитку народу. Вражає також ідейна наповненість баскських крилатих висловів і їхнє тематичне розмаїття. Перш за все у них стверджується мораль трудящої людини («Бери приклад з мурашки», «Хто трудиться, той і має скарби», «З нужди стають орачами, а з недбалства — прохачами») та звеличується любов до рідного краю, домівки, сім'ї («Дім — це золото, а земля — гаманець», «Чужина — вовча сторона», «Живуть, як бджоли

у вулику», «Рибі гарно у воді, птаху — в небі, а жінці — в своєму домі»). Далі йдуть прислів'я про ті ремесла й заняття, якими пишаються пастухи, ковалі й вуглярі, солевари, моряки й рибалки, про їх нелегку людську долю, звичайні земні радощі («Хто має хліб удома, той не голодний», «Воли й після моєї смерті оратимуть», «Підпаски сваряться, і вкрадений сир знаходиться», «Залізо і в кузні саме не кується», «Морякова дружина вранці — заміжня, а ввечері — вдова»). Цікаві й народні афоризми про дружбу, чесність, мужність і силу («Гора гори не потребує, але людині людина потрібна», «Один чорт, що хата без кухні, що жінка без сорому», «Краще добре ім'я, ніж позолочений пояс»). Їх доповнюють і «географічні» приповідки, в яких згадуються баскські гори чи міста («Птаху, що живиться біля Орі, — любя Орі», «Лиходій і в Більбао лихословить так само»).

Збірники баскського фольклору, хоч їх і складала здебільшого священнослужителі, не переобтяжені догматичними сентенціями. В тих прислів'ях, які можна віднести й до релігійних, превалюють загальнолюдські поняття добра і зла: «Заради любові до бога помагай ближ-

ньому», «Роби добро бідним — бог віддячить тобі» чи «Бог добрий робітник, але він любить, щоб йому помагали», в них зустрічаються не тільки життєлюбні, а й соціально загострені приповідки: «Пішов би на богомілля, та вітер так і жене на весілля», «В церкві ногам холодно, а на весіллі — жарко», «Піст і шибениця вигадані для бідняків».

В баскських прислів'ях (чи, може, в їх видавничому доборі?) дещо притлумлено, але явно вчуваються суперечності, що виникають між різними соціальними станами на тлі нелегкого повсякденного буття. У них під народним кутом зору осуджується несправедливість багатців і висловлюється співчуття до бідняків: «Багаті бенкетують, а бідні працюють», «Для наймички — ніч як мить, а день як рік», «Я народився в палаці, ти — шляхетного роду, — хто ж порубає цю колоду?» тощо.

Баскський фольклор почали записувати порівняно рано, і перша збірка прислів'їв світського автора А. Ойснарта вийшла 1657 року. Це було ґрунтовне видання, що не втратило свого історично-пізнавального значення й понині. В ньому до баскських текстів подані тлу-

мачення іспанською, а то й французькою і латинською мовами. Згадана фольклористична праця А. Ойснарта була перевидана 1847 року в Парижі. Другою подією в історії національної фольклористики стали «Загальнобаскські приповідки та сенгенції» (1896). В цій книжці зібрано народні перлини з усіх куточків Басконії, подано діалектні відмінності, а також варіанти до записів А. Ойснарта. Варто порівняти деякі цікаві паралелі, щоб побачити різницю в лексиці, в окремих деталях і збіги у формі виразу. В А. Ойснарта: «Енеко, не выпускай ведмедя, щоб я зміг утекти», в «Приповідках»: «Тримай, Чордоне, цього ведмедя, а я втечу». Або відповідно в першій збірці: «Що м'якше дерево, то глибше в нього шашіль вгризається»; в другій: «Що м'якша земля, то глибше в неї черв'як заривається». Є й лаконічніші порівняно з А. Ойснартом приповідки: «Шкіра ближче до тіла, ніж сорочка» замість «Сорочка на мені, а тіло моє, і воно мені — найближче»...

З середини минулого століття пожвавішало й політичне та культурне життя в Країні Басків. Економічне й духовне оновлення зумовило інтенсивніший розвиток національної літератури, якою

дедалі більше стали цікавитися не тільки в самій Іспанії, а й у Франції та Росії. Про басків не раз згадував у своїх літературознавчих студіях М. П. Драгоманов. А український етнограф і фольклорист Ф. К. Вовк навіть відвідав Країну Басків і провів там антропологічні обстеження корінних жителів.

1919 року релігійний діяч Р. М. де Аскуе заснував Академію баскської мови, ставши її першим президентом. Заслуги Р. М. де Аскуе не тільки перед рідною, а й світовою культурою — величезні: він уклав і видав двотомний басксько-французько-іспанський словник, тритомну граматику баскської мови, багатотомне зібрання народних пісень, збірки оповідань, казок, фольклорних записів тощо. Ці капітальні праці, в яких підсумовано всі досягнення баскської філології й фольклористики, починаючи з Б. Дечепаре й А. Ойєнарта, являють собою неоціненну скарбницю, надто для мовознавців і перекладачів. Саме з видань Р. М. де Аскуе й дібрано в основному баскські прислів'я та приказки для відтворення їх українською мовою.

Михайло ЛИТВИНЕЦЬ

Праця братає людей

Праця братає людей.

○

**Гора гори не потребує,
але людині людина потрібна.**

○

Братство — найбільше багатство.

○

Бери приклад з мурашки.

○

**Почата справа здається зробленою,
а закінчена — доброю.**

○

**Те, що можеш зробити сам,
не залишай для інших.**

○

**Дурень той, хто починає роботу,
яку не здатний скінчити.**

**З нужди стають орачами,
а з недбальства — прохачами.**

○

Залізо і в кузні саме не кується.

○

Поквапно працюєш — діло марнуєш.

○

**В того й турботи,
в кого багато роботи.**

○

**Хто добре робить,
той і має добре їсти.**

○

Після роботи — розвага.

○

В лінивого завжди повно клопотів.

○

Лінивий бідніє, а роботящий багатіє.

○

Хто трудиться, той і має скарби.

○

Наша турбота — наша й робота.

**Хто робить заздалегідь,
той робить на потім.**

○

**Хто роботу відкладає,
той її не кінчає.**

○

**Наше діло селянське:
угноювати землю, виполувати бур'ян
і збирати хліб.**

○

Як любиш плуг — то цілуй леміш.

○

Який полільник, така й сапа.

○

Взимку — пекар, влітку — корчмар.

○

**Хто боїться холоду взимку,
а спеки — влітку,
той поганий вершник і торговець.**

○

**Гарна служниця Тотіка,
та в роботі недоріка.**

**Для наймички — ніч як мить,
а день як рік.**

○

**Несмілий чоботарю,
хто тебе на війну жене?**

○

**В хаті сільського скрипаля —
всі танцюристи.**

○

**Хто годує вола, той і може на нього
ярмо надівати.**

○

Воли й після моєї смерті оратимуть.

○

**Наша господиня має чимало полотна
не тому, що береже його,
а тому, що тче.**

○

Голка всіх одягає, а сама — гола.

○

**Треба, щоб хліба було не менше
від сиру.**

○

Богові молись, але сам трудись.

**Бог добрий робітник, але він любить,
щоб йому помагали.**

Рідний край кожного до себе вабить.

**Щоб старій людині хутчіш померти,
досить виїхати до чужого міста.**

**Роздувай вогонь у печі вустами,
а старого зігривай словами.**

**З товаришем, який гарно говорить,
легко зіходити й на високу гору.**

**Хто не знає, що Орі —
це висока гора в Піренеях!**

Каун¹ — робочій людині не товариш.

¹ Каун (баск.) — сеньйор, пан.

**Тусурія — баскський чорт, що гасає,
наче хорт.**

○

**Енеко, не выпускай ведмедя,
щоб я зміг утекти.**

○

**Тримай, Чордоне, цього ведмедя,
а я втечу.**

○

**Нещасний той,
кого застане ніч в Сісурі ¹.**

○

**Доки про нас згадуватимуть,
доти ми комусь потрібні.**

○

**Як слабкий спину розправляє —
сили набуває.**

○

Навіть мошва сильна, коли її багато.

¹ С і с у р — невеличке гірське село неподалік від Памплони.

**Кімната без людей —
житло для мишей.**

○

Кіт тим ласує, на що миша полює.

○

Терплячий і пташку впіймає.

○

**Хочеш їсти горіхи —
знайди камінь, щоб їх розбити.**

○

**Хто лінується зранку ходити,
той увечері набігається.**

○

Хто не пішов, той не знайшов.

○

Після сієсти спав — недбалим став.

○

**Хто рубає дрова на нерівному місці,
той носитиме їх на плечах.**

○

Добре млин меле — вези зерно своє.

**Хто завжди сміхотливий,
той дурний або лінивий.**

○

У кожного своє ім'я.

○

**Краще загинути,
ніж добре ім'я втратити.**

○

**На зміну поганому року
прийде кращий, а погане ім'я
до могили таким залишиться.**

Коли йдеш — дивись уперед

Коли йдеш — дивись уперед.

○

Ходімо слідом за часом.

○

Навчений броду шукає.

○

Вміння бере гору над силою.

○

**Хто вдома вчитись не хоче,
той не знатиме на площі.**

○

**Вчи дитя малим, а не тоді,
коли стане лихим.**

○

Хто мовчить, той не бреше.

**Хто багато говорить,
той не завжди каже правду.**

○

Правда терпка, гірка і несмачна.

○

Правда — жорстока і коротка.

○

**Нема чого клястися перед тим,
хто правди не шанує.**

○

І через правду люди сваряться.

○

Скільки голів, стільки й думок.

○

Скільки животів, стільки й умів.

✓

**Стан має бути гнучкий,
а розум — твердий.**

○

**Обстоювати помилку —
двічі помилятися.**

Думка — ще не наука.

○

**Дурного можна обманути
багато разів, а розумного —
тільки один раз.**

○

**Ендоре ¹, нічого не роби,
не порадившись з людьми.**

○

**Три «мало» і три «багато»
гублять світ:
мати мало і тратити багато,
знати мало і говорити багато,
значити мало
і думати про себе багато.**

○

На словах гарно, а на ділі — погано.

○

Слова і пір'я ідуть за вітром.

○

**Хто обачний у словах,
той мудрий у ділах.**

¹ Ендоре (баск.) — алькальд (ісп.), старшина общини, суддя.

Спочатку збагни, а тоді вже говори.

○

**Хто живе між мудреців,
той сам — мудрець.**

○

**Слова людей старих —
слова людей мудрих.**

○

**Що довше живеш,
то більше знати хочеш.**

○

**Нічого не варта мова,
якої не розуміють.**

○

Який оповідач, такий і слухач.

○

**Хто вміє слухати,
тому не треба багато слів.**

○

**Хто об'їхав багато країн,
той багато добра і зла бачив.**

Хто має язик, той до Парижа дійде.

○

**В краю шахраїв лис —
око́ужний суддя.**

○

**Правдивий свідок не бреше,
а фальшивий брехню каже.**

○

**Тому, хто виконав свій обов'язок,—
смерть не страшна.**

○

І з епітафій виникають прислів'я.

○

Давні прислів'я брехні не містять.

○

**Те важко забувається,
що з колиски набувається.**

○

**Навіть сам бог не знає,
звідки взялася баскська мова.**

○

**Не глузуй і не смійся з того,
чого не розумієш.**

**Диявол сім років вивчав
баскську мову
і вивчив тільки троє слів.**

○

**Нерозумний Каурегі нехтує тим,
чого не може збагнути.**

○

**Вже й зуби хитаються,
а він усе розуму не набирається.**

○

**Стару кобилу важко навчити
бігати чвалом.**

○

Нужда — мудра вчителька.

○

**Нужда велика зробила з мене
чоловіка.**

**Той не житиме довго,
хто не зважає на застереження.**

**Хто перейшов убрід річку,
той знає, яка вона глибока.**

○

**Видно, що зарібник молодий,
бо решетом воду носить.**

○

**Той не приходить вчасно додому,
хто по дорозі збирає тріски.**

○

**Хто виходить з дому голіруч,
той швидко повертається.**

○

**Йди за козою —
вона тебе в куці заведе.**

○

Де пройшла коза, там ратиці знати.

○

Ти мене дуриш, а я тобі підтакую.

○

Лисячі слова — пастка.

○

І маленьке лисеня — лисиця.

**Щоб стати надто мудрим,
лис хвоста втратив.**

○

**Не вдягай вовчої шкури,
якщо не хочеш,
щоб тебе мали за вовка.**

**Невігласова вченість —
знання того, що всім відоме.**

○

**Досить одного дурня,
щоб скинув кам'яну брилу
в колодязь,
але треба шістьох мудреців,
щоб звідти її витягнути.**

○

**Що вмiє робити дурень? Він умiє
те руйнувати, що розумнi зробили.**

○

**Хто в двадцять рокiв не вийшов
у люди, в тридцять нiчого не знає,
в сорок — не має,
той нiколи нiким не буде,
нiчого не знатиме i не матиме.**

**Що дурень робить під кінець,
те розумний — спочатку.**

○

**Я більше люблю те, що нині добре,
аніж те, що колись може бути краще.**

○

**Хто забагато прагне,
той мало досягне.**

○

**Хто боятись уміє,
той уміє людиною бути.**

○

**Сліпі хочуть бачити, кульгаві —
ходити, глухі — чути.**

○

Кожна стежка свою баюру має.

○

**Хто зайде куди не слід,
той не мине біди.**

○

**Нема такої гори,
за якою не було б долини.**

**Хто нахабно підіймається вгору,
той може ганебно впасти додолу.**

○

**Що вище піднімешся,
то нижче падати доведеться.**

○

**Хто розголошує таємницю,
той не господар свого слова.**

○

**Довірена чужим вухам таємниця
всюди розлетиться.**

○

**Таємниця, яку почули двоє вух,
розлетиться навкруг.**

○

**Радість подвійна,
коли вона несподівана.**

○

**З новин, які надходять здалеку,
перша буде найправдивіша.**

○

За погану новину не треба платити.

**Сказане за столом
ховається в скатертині.**

○

**Що говоритиме той,
хто стоїть біля вогнища?
А те, що каже той,
хто сидить біля вогнища.**

○

**Горіхи, що в когось ростуть,
великі, як голова.**

○

Боби смажать всюди.

○

Славна пісня, поки нова.

○

Хай буде так, аж поки не мине.

○

Пташка маленька, й пісня такенька.

○

Я птахів зігнав, а ти їх піймав.

○

Не втрачай нагоди і знайдеш бажане.

**Кіт ловить рибу,
не замочивши лапок.**

○

Собака гарчить, бо не хоче гавкати.

○

Великому собаці — голосно гавкати.

○

**Дзвін без серця
ні до кого не озветься.**

○

**Коли дзвонить дзвін —
дзвіночка не чути.**

○

Старому вовку — вити щоночі.

○

Старий віл сам знайде хлів.

○

Куди баран — туди вся отара.

○

**Рука руку миє,
а обидві вмивають обличчя.**

**Не в усіх ноги
для червоних черевків.**

○

**Коли чоботар стає теслею,
тоді люди бережуть черевики.**

○

Найважче збирати розсипану сіль.

○

**Срібний молоток може розбити
залізні двері.**

○

**Золотий ключик будь-які двері
відчинить.**

○

**Коли говорить золото —
язик мовчить.**

○

Подарунки зрушують скелі.

○

**Павутина пропускає мишу,
а ловить муху.**

**Не треба забивати одну діру,
щоб відкрити другу.**

◦

**Крапля камінь довбає,
а час усе стирає.**

◦

Коли немає часу, тоді день короткий.

◦

Не кожна субота без сонця.

◦

До бурі готуйся заздалегідь.

◦

Бурі уникай, а ясну годину стрічай.

Піст і шибениця вигадані для бідняків

**Піст і шибениця вигадані
для бідняків.**

○

**Я бачив, як шмагали злодія,
що шпильки вкрав,
і як наставляли алькальдом того,
хто гору золота нагарбав.**

○

**Нечесний суддя
всі закони в кулаці тримає.**

○

**Бережись, як сухот, скупого лікаря,
голодного адвоката і того,
хто дає поради суперникам.**

○

Позивач — злидням помагач.

○

**Без хабара нічого йти
до судовика чи нотаря.**

**Сутяги втрачають,
а судовики набувають.**

○

**Не біжіть через кожну болячку
до лікарів, а через кожну сварку —
до суддів.**

○

В поганому місті всі судяться.

○

Багато дверей — багато пасток.

○

**Вовк не гризе вовка,
а злодій обіймає злодія.**

○

**Хто має найменше право,
той найбільш галасує.**

○

**Дорого чи дешево — віддай своє теля
тому, хто його задурно забере.**

○

**Хто помагає лиходію,
той марнує своє добро
і кривдить чесних людей.**

**Хай виправдується злодій,
а ти виправдовуєшся —
сам себе звинувачуєш.**

○

**Обминай десятою дорогою лихих,
сварливих і задирливих.**

○

**Уникай грішників,
що хочуть тебе спокусити.**

○

**Найзліший між злими той,
хто пишається злом.**

○

**Лихий чоловік
здатний і доброго забруднити.**

○

**Обмовник вважає алькальда
жорстоким тому,
що той карає смертю злочинців.**

○

**Важка королівська влада,
та королеві без неї — не жити.**

○

Хазяїн — поганий суперник.

**Король не потребує посагу
для своєї дочки.**

○

**Лицарю, зроби свого сина герцогом,
і він відцурається тебе.**

○

**Сеньйори найбільш ненависні
їхнім слугам.**

○

**Я народився в палаці,
ти — шляхетного роду,—
хто ж порубає цю колоду?**

○

**Лихі люди стають добрими
перед сеньйорами.**

○

**На вигляд — святий,
а насправді — вовк лихий.**

○

Сутана не робить пустельником.

○

Лихого язика бійся, як чуми.

**Пустельнику, ти думаєш про небо,
а я — про землю.**

○

**Багаті бенкетують,
а бідняки працюють.**

○

**В сусідів немає поваги до тих,
хто завжди просить.**

○

**Який з каунів найжорстокіший?
Той, хто із злидаря кауном став!**

○

**Не пишайся, Усмєно,
своїм багатством, бо воно не вічне.**

○

**Дай притулок лихому —
він обмовить тебе.**

○

Лихвар здалека бідняка бачить.

○

Знедолені живуть сподіванням.

**Жити без друзів однаково,
як мандрівникові спати край безодні.**

**Бідняк схожий на потопельника,
якого ніхто не хоче рятувати.**

**Бідняка жалій завжди
й помагай у нужді.**

**Чим убогіший селянин,
тим жалюгідніший.**

**Не втрачайте надії й тоді,
коли вас карають.**

**Світ як те море: в ньому тонуть ті,
хто не вміє плавати.**

**Багаті роблять те, що хочуть,
а бідні — те, що можуть.**

**Не щипайся,
бо подряпаний ходитимеш.**

Ти вб'єш, і тебе вб'ють,
і вбивцю твого теж не минуть.

○

Перемога велика,
коли крові не пролито.

○

Усі відважні,
але мало хто на війну йде.

○

Сміливість проганяє страх,
і ми йдемо на війну,
щоб жити чи вмерти.

○

Без серця й розуму на війні,
як без зброї.

○

Заради перемир'я з ворогом
не кидайте зброї.

○

Щоб перемогти,
потрібно мати терпіння.

○

Перечекай лиху долю —
діждешся доброї.

**Відчиняй двері щастю,
коли прийшло, і пильнуй,
щоб не прийшли горе та зло.**

**Здатний урятуватися від одного
нещастя, уникне сотні інших.**

**Нещастя, ти не страшне,
якщо прийдеш одне.**

Нема горя, якого б час не пом'якшив.

Прийде найгірше — забуваєш погане.

Одна шкода веде за собою другу.

Кому — горе, а кому — користь.

**Знаходять загублене,
але не вкрадене.**

Колись — злодій, нині — кат.

○

**Торішній злодій
цьогорічних злодіяк вішає.**

○

**Через великого злодія
малих злодійчуків вішають.**

○

Чинив зло, то й спокутуй його.

○

**На бенкеті нахабний вгощається
смаженою куркою, а соромливий
лише хліб жує.**

○

**Пиха та марнотратство
роблять із сеньйорів наймитів.**

○

**Хто не має нічого, той віддав би все,
аби стати багатим.**

○

**Хто за два роки хоче розбагатіти,
той через півроку вішається.**

**Не простягай руки тому,
хто надумав втопитися.**

○

**В домі справедливого — лунає сміх,
у домі лихого — плач.**

○

**Проробивши рік, наймит дізнається,
який у нього хазяїн.**

○

**Робити й робити,
й не могли заробити.**

○

**Хто має щастя, той має корм
і худобу, а в того, хто не має щастя,
навіть соломи катма.**

○

Купити соломку, а осла продати.

○

**Віслуче, віслуче,
як би ми без тебе жили?**

○

**Усе втратив той, хто разом
із мертвим мулом закопав палицю.**

**Жоден погонич мулів
не кінчає добром.**

○

**Підпаски сваряться,
і вкрадений сир знаходиться.**

○

**Коли моя бабуся має за що купувати,
тоді в лавці м'яса катма.**

○

**Те м'ясо, що кіт несе,— котове,
а не твоє.**

○

**Багато води, тож і салат —
ні туди, ні сюди.**

○

На черствий хліб — гострі зуби.

○

**Вдаю безумця з себе,
бо яюсь годуватись треба.**

○

**Того дня, коли не підмів хати,
прийшли гості ночувати.**

**Пішов би на богомілля,
та вітер так і несе на весілля.**

○

**В церкві ногам холодно,
а на весіллі — жарко.**

○

**Той, хто має сідло й осла на оборі,
може їхати на ярмарок тоді,
коли схоче.**

○

**В будинку біля базару —
золоті двері.**

○

Щоб я жив коло базару!

○

**Добре сукно можна продати просто
із скрині.**

○

**Продавцеві вистачить одного ока,
а покупцеві й сотні очей замало.**

○

Прохання завдає страждання.

**Хто за всіх поручається,
той скоро сам боржником стане.**

○

Той не пан, хто просить.

○

Хто позичає, той втрачає.

○

Дати — почесно, а брати — боляче.

○

Я нічого не можу дати, то дайте мені.

○

**Проси не в того, хто має,
а в того, хто тебе любить.**

○

**Як даватимеш повними кошиками,
то потім не збереш пригорщами.**

○

**Хоч овес із боржника,
аби борг не пропав.**

○

**Віддай сковороду й каструлю —
матимеш дулю.**

**Дарований сидр смачніший,
ніж куплене вино.**

○

**Хто відмовляється від дарованого
осла, той згодом муситиме його
купувати.**

○

**Позич комусь брусок —
матимеш огризок.**

○

**Хто нас переживе,
той і сплатить наші борги.**

○

**Розтринькав усе своє добро,
що й котові нічого дати.**

○

**Краще мати трохи добра
і не бути нічого винним,
аніж мати багато добра
і бути по вуха в боргах.**

○

**Скупію завжди мало того,
що він має.**

**Скнара добра не має,
марнотратник — не матиме.**

○

Син тратить, а батько платить.

○

Залишай добро для кращого.

Добрий доброму добра бажає

Добрий доброму добра бажає.

○

Як гарна розмова,
то й день короткий.

○

З доброю людиною і дорога легша.

○

Слово доброї людини тверде,
як межовий камінь.

○

Лиходій і в Більбао лихословить
так само.

○

Добрий прочанин — бажаний гість,
як у Біріату¹,
так і в Сан-Себастьяні².

¹ Біріату — село в Басконії.

² Сан-Себастьян — баскське приморське місто.

**Суперечка священників —
свято для диявола.**

○

**Доброму чоловіку важче, ніж лихому,
зустріти такого, як він сам.**

○

**Робіть добро спершу своїм,
а тоді вже по змозі — чужим.**

○

**Покарання одного злочинця —
наука для сотні інших.**

○

**Тітонько, моє добро —
для мене самого,
а ваше — для нас обох.**

○

**Дурний тратить добро на бенкети,
а розумний працює для добра.**

○

**Хто погано говорить про інших,
той про себе почує найгірше.**

○

**Перед добрим дідусем не зачиняй
дверей.**

**Хто підслуховує, той може почути
не тільки про те, що він робить
доброго, а й що — лихого.**

○

Вдячному — й пошана.

○

**У неотеси й подяка
з гикавкою.**

○

Дякуючи, теж треба знати міру.

○

**Чого не хочеш собі,
того не бажай іншим.**

○

**Краще один раз «візьми»,
ніж дванадцять «я тобі дам».**

○

**Якщо ви мені повинні дати,
то не відкладайте надовго.**

○

**Кривиться той, хто дає,
а не той, хто бере.**

Пообіцяти й не дати — мала заслуга.

○

**Хто іншим смерті бажає,
той сам себе карає.**

○

**Не роби в пустелі того,
що було б поганим на людях.**

○

**Хто кинув камінь і відвернувся,
той пропаща людина.**

○

**Від малого зла трушусь,
а з великим поборюсь.**

○

Хто не шкодить, той і не боїться.

○

**Однаково винуваті, як злодій,
так і його помагач.**

○

**Хто робить погане,
того страх жене, а біда зустрічає.**

На людях — голубок, а вдома — вовк.

○

**Цілування та обнімання —
вогонь для кохання.**

○

**Не клади клоччя до голівешок,
не пускай дівчини до хлопців.**

○

**Дай мені сорочку без плями,
я дам тобі дівчину без вади.**

○

**З личка вродлива, а душею —
червива.**

○

Маленька жіночка завжди молода.

○

Яка була мати, така буде й дочка.

○

**Дівчина така, яку виховали,
а полотно таке, яке виткали.**

○

**Не знаю, хто кращий —
небога чи тітка.**

**Золото, жінку, сукно
вибирай при денному світлі.**

○

**Вибирай дружину не за красу,
а за доброту.**

○

Краса без доброти нічого не варта.

○

Така цнотлива, як і красива.

○

**Хто бере жінку,
роздивившись тільки ззаду,
той цілий вік матиме досаду.**

○

**Хто бере жінку з панського дому,
той не матиме господині зроду.**

○

**Бери лозу з доброго виноградника,
а дружину — від доброї матері.**

○

**Бери собі рівню,
і тобі завжди буде добре.**

Кожен знай свою рівню.

○

Бідних наречених і беруть на біду.

○

**З примусу шлюб брати —
роботу й гризоту мати.**

**Зневаж гонор — приборкаєш
заздрість.**

○

Заздрість ворожнечу викликає.

○

**Завжди краще згодитись,
ніж посваритись.**

○

**Краще хай мій ворог ненавидить
мене, ніж жаліє.**

○

**Якщо я помщусь йому,
він може помститись мені.**

Злий, як піренейський вовк.

○

**Гнів слабких — нетривкий,
як смажений горіх.**

○

**Хто кричить і грозиться,
той сам боїться.**

○

Язик довгий, та руки короткі.

○

**Коли сваряться боягузи,
то перемагає той,
хто перший вдарить.**

○

**Хоч і проклинують лисицю,
але вона все одно курей краде.**

○

**Хоч твій кіт вдатний на шкоду,
але не виганяй його з дому.**

○

**Від безбородого чоловіка
й бородатої жінки тікай, як від чуми.**

Страждай, але нікого не обмовляй.

○

**Хіба ж то людина,
яка не схожа ні на свого батька,
ні на свою матір.**

○

**У надто ніжної матері
виростають пещені діти.**

○

**Із надто пещеної дитини
виростає великий ледар.**

○

Яка сорока, такі й сороченята.

○

Яке дерево, така й стружка.

○

І клин з цього ж дерева.

○

Цей корець з того ж самого дерева.

○

В негустого куща й тінь негуста.

**Стружка пахне деревом,
з якого її настружено.**

○

В кожного куща — своя тінь.

○

І за кущем часто буває якесь вухо.

○

Яка тканина, така й окрайка.

○

Яка бочка, таке й вино.

○

Добрий глек — добре вино.

○

Які дрова, такий і вогонь.

○

Кожна шкапа по-своєму брикається.

○

Який язик, такий і чоловік.

○

Яке гуляння, таке й частування.

П'яниці нічого не довіряй.

○

**Кожен, хто п'є,
каже те, що на ум спаде.**

○

**Вино в міру — зміцнює слабких,
а над міру — ослаблює міцних.**

○

Більше тонуть у вині, аніж у воді.

○

**Як матимеш бурдюк вина,
то й свекор сп'яніє.**

○

**Чотириденна лихоманка —
хвороба для молодих
і смерть для старих.**

○

**Від ліжка — до столу,
від столу — до лавки з бильцем,
а звідти — з хрипінням на той світ.**

○

**Хіба можнавилікувати того,
хто хворіє задля своєї втіхи?**

Коли морозить і після їди —
треба до лікаря йти.

○

Вадить і гусенятко,
якщо з'їси занадто.

○

Як є хліба вволю, то й менше болю.

○

Хай вичавки, хай послід,
аби повний живіт.

○

Як є курячий бульйон,
то що хочеш звариш.

○

Годуй мене м'ясом сьогоднішнім,
хлібом учорашнім
і вином торішнім,—
я скажу лікарям «бувайте».

○

Ноги сухі, а рот вогкий,
то й будеш бадьорий.

○

Хвора рука лежить на грудях,
а нога — на ліжку.

Нужда — невиліковна хвороба.

○

**Вмерти від нужди —
вилікуватись назавжди.**

○

Мертвій бороді — мало поваги.

○

Мертвий — у гріб, а живим — хліб.

**Будь ввічливий з усіма,
а близький — з небагатьма**

**Будь ввічливий з усіма,
а близький — з небагатьма.**

○

**Цінуй друга за добре серце,
не зважай на дрібні вади,—
хто з нас їх не має.**

○

**Стався до друга, як до золота —
не звіряйся, поки не знатимеш,
чи щирий.**

○

**Шукай в дружбі щирості,
а не вигоди.**

○

Довіри без втрати не буває.

○

**Якщо дружиш із вовком,
тримай собаку під боком.**

Буває, що й друзі ворогують.

○

**Не зрікайся друга давнього
заради нового — шкодуватимеш.**

○

**Хто ненавидить,
той вірить у все погане.**

○

**Краще мати рану від того,
хто любить, ніж поцілунок того,
хто ненавидить.**

○

**Хто тебе ненавидить, той смішить,
а хто любить, той смутить.**

○

Любов вірить любові.

○

Хто кохає, той поганого не помічає.

○

Закоханий далеко бачить.

○

**Закоханому все на світі гарним
здається.**

**Серце і розум завжди воюють
між собою, хоча й без зброї.**

○

Кров без вогню закипає.

○

Люблена дівчина — щаслива.

○

**Коли дівчина стане на порі —
її не втримаєш у дворі.**

○

**Як наречена — то золота,
а як дружина — то вже не та.**

○

**Одружитися з любові й шкодувати
з горя можна в одні і той же рік.**

○

**Та, що вийшла за вовка,
завжди в пустелю дивиться.**

○

**Не той чоловік гарний, що вродливий,
а той, що шанобливий.**

**Хай минають літа,
а моя кохана мені завжди молода.**

○

Красива жона — в домі війна.

○

**Багата і вродлива —
завжди норавлива.**

○

**Краще жити в пустелі самому,
ніж із сварливою і лютою жінкою.**

○

**Один чорт, що хата без кухні,
що жінка без сорому.**

○

**Перша дружина — господиня,
а друга — поважна дама.**

○

**Перша жінка — дружина, друга —
родичка, третя — паскудниця
і згубниця.**

○

**Замолоду — гульвіса,
під старість — злидень.**

**Пустився сам берега.
то й не сподівайся,
що жінка до тебе добра буде.**

○

**Нема легковажнішої пташки,
ніж думка коханки.**

○

**Коли хочеш залицятися до чужої
жінки, то спершу зійди по сходах,
бо ж доведеться ними котитись.**

○

**Хто любить няньку,
той носить подарунки дитині.**

○

Який подарунок, така й подяка.

○

З доброї руки — подарунок дорогий.

○

**Один дарунок
кращого дарунка сподівається.**

○

**Дарунок чемної людини —
це приховане прохання.**

Хазяїнів подарунок не такий щедрий,
як йому самому здається.

○

Слуга і друг не можуть бути
ні бідними, ні багатими.

○

Сало і вино — цьогорічне,
а друг — багаторічний.

○

Увійшов у дім лижучи,
а вийшов — кусаючи.

○

Хай хоч і гавкає,
аби лишень не кусав.

○

Наш собака крутить хвостом,
а кусас зубами.

○

В кого усмішка на обличчі ніколи
не сяє, той лихе й пихате серце має.

○

Стерпиш одну образу —
друга прийде зразу.

Ненависть — невситимий звір.

○

Хто боязкий, той і жорстокий.

○

**Підлабузник —
це близький родич зрадника.**

○

**Заздрісник помічає в інших те,
чого нема, і не бачить в самому
собі того, що є, адже він косо
дивиться.**

○

**Пихатий для інших — підсліпуватий,
а для себе — сліпий.**

○

Хто не надимається, той і не лусне.

○

**Якщо пихатість не чортівня,
то її заміня.**

○

**Хто глузує з клишоногого,
хай спершу на свої ноги подивиться.**

**Не лестить багатим
і не схиляйтеся перед знатними.**

Що старіший віз, то більше скрипить.

І воли ревуть, і вози риплять.

Чим старіший, тим вередливіший.

**Одягніть гарно діда —
він до дівчат чкурне.**

**Бабусі танцювати —
багато куряви здіймати.**

**Як стара солома розгориться,
її важко загасити.**

І у вугляра дим здіймається в небо.

Де нема вогню, там нема й диму.

Де горить, там і курить.

○

**З малої іскри може розгорітися
велика пожежа.**

○

**Краще малий вогонь, що гріє,
ніж великий, що палає.**

○

**Солом'яний дим густий —
вогонь не жаркий.**

○

Біля свічки не кладіть мички.

○

**У кого хвіст із клоччя,
той вогню боїться.**

○ . . .

**У кого солом'яний хвіст,
той весь час озирається.**

○

**Хай боїться води той,
у кого соляні ноги.**

**Не годиться бути пекарем тому,
хто має голову з масла.**

**Тікав од вовка,
але ведмедеві попався.**

Вовк і ведмедя може вкусити.

**Рис землю — значить,
кинеться на мене.**

Вовк не здоганя верхового коня.

Собака з вовками не дружить.

Панський пес — добрий для вовків.

Собака лиже там, де йому болить.

**Собака не звикне,
щоб його камінням били.**

Ості шкодять і волівій кості.

○

**У вороного на думці одне,
а в того, хто його запрягає,— інше.**

○

Мішок любить, щоб його латали.

○

**І струна уривається,
якщо її надто натягують.**

○

**Хто не хоче бути казанком,
той може бути покришкою.**

**Дім — це золото,
а земля — гаманець**

Дім — це золото, а земля — гаманець.

○

**Любіший дим у домі ріднім,
аніж вогонь — в сусіднім.**

○

**Хвали землю, що на косогорі,
а купуй ту, що в долині.**

○

**Маєш сад і голубник —
багатий чоловік.**

○

Хто має хліб удома, той не голодний.

○

**Це вже чимало, як за рік
у хаті з'явиться хазяїн і півень.**

○

Свійська курка відганяє дику.

Кожен півень — за своїм домом.

○

Свій до свого тягнеться.

○

Птахові, що живиться біля Орі,—
люба Орі.

○

Краще піти в комірне,
ніж у родичів жити.

○

В кожній країні — свої закони,
а в кожному домі — свої звичаї.

○

Під чужинницьким сонцем земля
жорстока, обережно по ній ступай.

○

Чужина — вовча сторона.

○

Служниця з далекої країни
має славу сеньйори.

○

Не обіймай своїї покоївки,
щоб вона не вважала себе
господинею.

Та, яка має мужа, має кауна.

○

Живуть, як бджоли у вулику.

○

Добра дружина — і повна хатина.

○

Хліб і солону неси додому.

○

Дві сестри, а сварки повна хата.

○

Дочці — родити, а матері — бавити.

○

**Хто не має дітей,
той і клопотів од них не має.**

○

**Хто має дітей,
той не з'їсть кращого шматка.**

○

**Хто не хоче коритися матері,
той муситиме коритися мачусі.**

**Цього року бав дітей,
а наступного — чеши вовну.**

○

Діти вирости — роботи стало більше.

○

**Дві ворожки прийшли
до нашого дому: одна зветься
обачність, а друга — досвідченість.**

○

**Хто не дбає про завтрашній день,
той голод за собою веде.**

○

**Хто не засіяв поля, боячись птахів,
той умре з голоду.**

○

**Нема нічого гіршого,
як із багатством розпроцатись,
а з бідністю спізнатись.**

○

**Господиня марнотратниця —
ніщо в домі не тримається.**

○

Порожня хата — повна сварки.

**Я остерігався нужди,
а від скрути не зміг утекти.**

○

Нужда плодить чвари.

○

**Нужда, як чума,—
позбавляє нас родичів і друзів.**

○

Нужда жене діда на базар.

○

**Все спродується з дому,
де хліба не вистачас.**

○

**В бідному домі — сварка,
в заможному — радість.**

○

**Тому не страшне ніяке зло,
хто має вдома сало
і просяний хліб.**

○

**Через надмірно жирну кухню
худне господар, а дім занепадає.**

**Хто ставить новий дім за чужі гроші,
той і новий і старий дім муситиме
в заставу віддати.**

○

**Найбільше тесляр старається тоді,
коли робить хату для себе.**

○

Хата без саду, як без захисту.

○

Домівка без вогню — тіло без крові.

○

**Не полагодиш водостік —
утратиш дім.**

○

**Не поспішай писати заповіт,
якщо тебе лихоманка схопила.**

○

**Бджола перед тим, як покинути
свій вулик, не носить меду
і не робить стільників.**

**Пекло, лиха жінка, неродюча земля
і вогонь не знають слова «годі».**

**Розумний споживає залежно
від урожаю.**

**Хто більше їсть,
до того прийде голод-гість.**

Коли рот жує — живіт радіє.

Наші животи — наші пани.

**Холод не гребує латаним одягом,
а голод — черствим хлібом.**

**По вулиці ходить з поважним видом,
а вдома перебивається самим хлібом.**

**Хто не може дістати кефалі,
той товче в ступі кропиву.**

Голод завжди дужчий за сором.

○

Голод — найкращий присмак.

○

Що їсть скромний? Цвілі сухарі.

○

**Нема в домі борошна,
то й у животі порожньо.**

○

**Якби моя мати борошно мала,
вона б пирогів напекла.**

○

Часті позіхи — від голоду або до сну.

○

**Я гадаю, що мої бідування —
від сну та переїдання.**

○

Багато спати — то вже слабувати.

○

Голод — не втіха.

**«Ідці, що ви робите за столом?» —
«Ми працюємо, щоб жити».**

○

**Снідати, обідати,
полуднувати й вечеряти —
своє добро втрачати.**

○

**Зовсім не шкодить —
мало їсти і мало говорити.**

○

Імо те, що маєм, а все одно бідуєм.

○

**Краще раз наїстись,
ніж тричі напитись.**

**Спершу подбай про хатинку,
а тоді бери жінку.**

○

**Женився — не роздивився,
а тепер кається.**

○

Жінка і гіркота, і робота, і турбота.

Жінка бідняка — завжди вертка.

○

Коли щось є, то воно є.

○

Успадкую чи відвоюю.

○

**І брати ставлять між своїми полями
межовий стовп.**

○

**Поле, що належить усім,—
засіяне для птахів.**

○

Засіяне поле — не голе.

○

На пшеничному полі й осел дужчає.

○

**Хоч як мені противно
полоти город зажерливого чоловіка,
але ж на обід заробити треба.**

○

Жінка багато спить — робота стоїть.

У сироти навіть земля не родить.

○

**Мачухо, кажи мені «на»,
а не «чи ти хочеш?»**

○

**Безтурботна юність —
голодна старість.**

○

**Пташко, не зів'єш гніздечка
в молодості,— важко буде тобі
в старості.**

○

**Найбільший скарб на старість —
це дочка.**

○

**Старий батько і подерті черевики —
це ще не ганьба.**

○

**Вигодуй чорного ворона —
виклює тобі око,
вирости поганого хлопця —
відбере в тебе світло.**

**Морякова дружина вранці —
заміжня, а ввечері — вдова.**

○

**Рибі гарно у воді, птаху — в небі,
а жінці — в своєму домі.**

○

**Я тобі кажу, моя дочко,
а ти слухай мене,
моя падчерко.**

○

**Син обідраний і ситий,
а дочка — голодна і гарно одита.**

○

**Хуанета ходить у гарній сукні,
та має лише боби на кухні.**

○

**Каурегі має куртку в галунах,
а клоччя — в голові.**

**Спершу дістань хліб,
а тоді вже — сторожового пса.**

**Де нема сторожового собаки,
там хазяйкою — лисиця.**

○

**Найсмачніше молоко від тієї корови,
яку ти сам вигодував.**

○

**Не видоюй молока до крові,
бо залишишся без корови.**

○

Коза — рогата, а корова — черевата.

○

**Тепер щодня дої корову,
коли телятко виросло.**

○

**Добрий для корови пастух,
але хазяїн ще кращий.**

○

**Віл знає свого хазяїна,
а осел — хазяїнові ясла.**

○

**Поки повісили казанок на гак —
олень забіг у гущак.**

Що не змив дощ, те занесе потік.

○

Сполохана бджола меду не принесе.

○

**Всі кидаються на повалене дерево,
щоб із нього дров нарубати.**

○

**Не спить на свято
під горіховим деревом.**

○

**Старий садить сад,
а молодий збирає виноград.**

○

**Старий садить яблуні,
а молодий цідить вино.**

○

**І сосна була б фруктовим деревом,
якби на ній яблука росли.**

○

**У в'яза гарне гілля,
але він не дає плодів.**

**Що м'якше дерево,
то глибше в нього шашіль
вгризається.**

○

**Що м'якша земля,
то глибше в неї черв'як заривається.**

○

**Хоче знати, чи спершу борошно
змололи, чи мішок пошили.**

○

**Один чорт, чи зерно губити з мішка,
чи борошно з клумака.**

Немає пшениці без куколю

Немає пшениці без куколю.

○

На кожному дереві є сухі гілки.

○

На сосні шишки, а не горішки.

○

Не треба просити груш у в'яза.

○

Коза бачить пашницю, а не загорожу.

○

Що вовк робить,
те вовчиці до вподоби.

○

Тільки мул п'є водичку і мочиться
в річку.

Голодний вовк не буває спокійним.

○

Де падло, там і ворони.

○

**Що вода приносить,
те вона й відносить.**

○

Пливти, пливти й на дно піти.

○

Кожен думає про своє добро.

○

**Нема такого гравця,
щоб завжди вигравав.**

○

**Маємо те, що хочем,
бажаємо ще більше.**

○

Близько лікоть, та важко поцілувати.

○

**Що добре для печінки,
те погане для селезінки.**

Рука ближча до рота, ніж до чуба.

○

**І мед, і оцет — по-своєму смачні
й корисні.**

○

**Погане те ліжко,
що стоїть за дверима.**

○

Багато було погроз, та мало збулось.

○

Один кусає, а другий втішає.

○

**Найогидніше за все —
настирний докір.**

○

**Хоч серп кривий,
та солону ріже прямо.**

○

Той самий ніж крає і хліб, і палець.

○

**Ні зерна з болотяного місця,
ні дров — з тінистого.**

Дві тверді речі важко склеїти.

○

**Під зношеним плащем ховається
добрий танцюрист.**

○

Той ще не дід, у кого чиряк.

○

У хлопчаків — шпаги замість зубів.

○

**Шрам, набутий в дитинстві,
зрівняється в юності.**

○

**І на кухні можна вмерти
від холоднечі.**

○

**Мурашка обзаводиться крилами,
щоб швидше вмерти, а не для того,
щоб стати пташкою.**

○

**Жаб'ячий стрибок —
із сухого в мокре.**

Овечка в кози шерсті просить.

○

Старий пес — буркотун,
а молодий — веселун.

○

Собаки також босі ходять.

○

Я наказую псові, а пес —
своєму хвостові.

○

Не стане мавпа красивіша,
хоч і в шовк її вбери.

○

Молоді кури хай несуться,
а старі хай на яйцях сидять.

○

Що більша кістка, то більше мозку.

○

Галасу більше, як горіхів.

○

Якби сіль зацвіла,
вона б іншою річчю була.

○

Хто має — хай кидає перець
у капусту.

Гроші тануть у руках, як сіль у воді.

○

Як змастиш, тоді й смаж.

○

Хто їсть зелене, той їстиме й спіле.

○

Ти даси мені за це бика або яйце.

○

**Дай прошаку яйце, він у тебе
ще й зубочистку попросить.**

○

**Дай прошакові косідо¹ —
він у тебе ще й печеню попросить.**

○

**Із свинячого хвоста
не зробиш доброго гачка.**

○

Цього гака не витягнеш із сайдака.

○

**Пбдув розпалює свічку,
і він же її гасить.**

¹ К о с і д о — страва з м'яса, овочів і турецького горіха.

**Я під ліжком ховаюся —
вам мене не знайти.**

○

Чужинець на руку важкий.

○

**Треба, щоб нитка була довша
за голку.**

○

**Хто не знає страху —
нехай вийде в море.**

○

**Де б кораблі не плавали,
а морякам хочеться додому.**

○

**Що не приходить за рік,
те з'являється за мить.**

○

Неможливе — сильніше за клятву.

○

**Те, чого не помічає око,
серце не цінує.**

Я поспішаю до того, кого кохаю.

○

Що серце велить, те каже язик.

○

**З трьох слів, які каже дівчина,
двоє — про своє нещастя.**

○

Робимо, як можемо, а не як хочемо.

○

Досить — краще, ніж занадто.

○

**Звичайність — краще,
ніж надмірність.**

○

Від занадто і мішок рветься.

○

**Багато — не здорово, а мало —
ще гірше.**

○

**Добре і мало — краще,
ніж багато і погано.**

Мало та трохи — буде багато.

◦

Крапля за краплею — і повен глек.

◦

Голуби втекли — впіймаються в сіті.

◦

Курці — овес, а ослові — солома.

◦

Старому воліві — новий дзвінок.

◦

На сотню коней — сотня сідел.

◦

**На коня, що не хоче сідла, —
в'юк кладуть.**

◦

На міцний кущ — гострий ніж.

◦

І в оленів є свої куці.

◦

**Найгірша свиня жере найкращі
жолуді.**

Голодна свиня думає про жолуддя.

○

Голодному собаці не спиться.

○

Голодний вовк — добрий ходок.

○

У кожному лісі — свій вовк.

○

Голова, як бочка, та подерта сорочка.

○

**Шкіра мені ближча до тіла,
ніж сорочка.**

○

**Сорочка на мені, а тіло моє,
і воно мені — найближче.**

○

Грудневий вітер шукає стару одержу.

○

**Чоловік каже: «Тут північ».—
А жінка йому: «Ні, тут південь,
а північ там!»**

Ми такі чи сякі, але не інакші.

○

**Рваний чи цілий черевик —
ліпший на нозі, аніж у руді.**

○

**Добра прая завжди знайде камінь
для прання.**

○

**Море поглинає і річки, й струмки,
й водограї.**

○

**Осел і тоді гюоче,
коли тоне в криниці.**

○

**Що вище залазять мавпи,
то більше світять задками.**

○

Заєць несмілий, зате прудкий.

○

**Хоч свиня й замазура,
але ж і її пестять.**

Брудна свиня все оскверня.

○

**Випрямляй не дерево скривіле,
а пагінці, коли зазеленіли.**

○

**Хто лягає з дітьми, той не завжди
встає в чистій сорочці.**

○

**Ніч — це матір думок,
а ранок — батько турбот.**

○

**Спізнився на хвилину —
обікрав себе на годину.**

○

Поспіх — це причина запізнення.

○

**Пошли лінивого щось зробити —
вийде пізно, йтиме повільно
і вернеться голіруч.**

○

Від лінощів завжди спати хочеться.

**«Нехай завтра» —
це приказка ледаря.**

○

Підвівся лінивий і місто спалив.

○

Хто плює в небо, той плює на себе.

○

Ваза чим пустіша, тим дзвінкіша.

○

**Хто не бажає чути дзвону,
той не смикає за віршовку.**

○

**Той виграє багато,
хто покинув забавки й дівчаток.**

○

Найкраща гра, яка недовго трива.

○

**Що заслуговує брехун?
Недовіри, коли він правду каже.**

○

Сміхотунка і без лоскотання регоче.

Що старіший, то шаленіший.

с

Носить палицю, щоб йому дісталоя.

о

Цей дрюк годиться для всіх рук.

о

Ти замахнувся — я вдарив.

о

Хоч ріж, хоч бий, а не обманюй.

**Літо й зимо, дайте нам
хліба й тепла**

Літо й зимо, дайте нам хліба й тепла.

○

**Холодне стрітення — зима весела;
тепле стрітення — зима після паски.**

○

**На різдво топлять пеньками,
а на паску — гілками.**

○

**Сніг, що падає в свою пору,
несе нам зерно в комору,
а той, що падає не впору,—
віщує голод.**

○

**Місяць січень їсть багато,
лютий п'є вина уволю,
а тоді вдвох винуватять березень,
що неощадливий.**

Не пишайся, січню, ясними днями,
бо за тобою лютий іде.

○

Лютневий дощ шкодить і нам,
і лихварям.

○

Дощ у лютім —
журяться скупники фруктів.

○

Лютий на поріг —
ведмідь залишає свій барліг.

○

Білий іній — вісник дощу.

○

Туман у мороз —
усе тіло судою зводить.

○

Сніжний рік — хлібний рік.

○

Рік щедрий на сніг —
багатий на хліб,
а плідний на бджіл —
багатий на мед.

Квітень із дощем — люди з хлібцем.

○

**Весняні дощі несуть зерно
в пригорщі.**

○

**Квітневий рій — для мене,
травневий — для брата.**

○

**На святого Еметерія
і святу Целедонію —
час сіяти цибулю-порей.**

○

**Травень дощовий —
вродить добре жито.**

○

Травень холодний — рік турботний.

○

**Травень холодний —
мало хліба й соломи.**

○

Травень сухий — на хліб скупий.

○

Хмарний травень несе хліб і вино.

Травень несе тепло замість хліба.

○

**Травню, який ти важкий без хліба,
хоч і несеш багато квітів!**

○

**У травні трава висока, як лоза,
то й добре її бере коса.**

○

**Дощ на святого Іоанна —
згуба для хліба.**

○

**У святого Лаврентія —
в одній руці дощ, у другій —
головешка.**

○

**Коли зозуля кує,
тоді буде дощ і сонце.**

○

**Зозуля кує в маї,
а в червні замовкає.**

○

Веселка зранку — ввечері дощ.

**Коли твердне дубове яблучко,
тоді зозуля покидає діброву.**

○

**Червоне небо вранці — на дощ,
червоне ввечері — на добру погоду.**

○

**Коли схід більше червоний,
ніж жовтий,— не позичай нікому
свого плаща.**

○

Якщо у нас дощ, то у вас буде роса.

○

Після грому — дощ.

○

Після бурі — гарна погода.

○

Серпневий дощ приносить вино і мед.

○

**Якщо подорожуєш у серпні,—
май із собою парасольку.**

○

Пізня осінь більше просить, ніж дає.

Не нарікай на рік, поки не мине.

○

Який рік, такий і глек.

○

**Той рік, коли вродили жолуді,
не кращий за інші.**

○

**Новий рік приходить паном,
а потім стає жебраком.**

○

**Поганого року маєм за морокою
мороку.**

**Живуть прислів'я у піснях,
немов зеренця в колосках**

**Сину мій, не їдь за море,—
бідна мати просить.—
Знай, не тільки вдома горе,—
його всюди досить.**

○

**Я любові не зраджу,—
баски вірні завжди:
жінка в мене басконка,
сам я баск молодий.**

○

**Півню п'ять кукуріку,
а робити — чоловіку.**

○

**Що тут не кажи ти,
як тут не дивись,—
танцювати легше,
ніж полоть маїс.**

Зимні мудрощі старечі
юнакові не до речі,
а горіння юнака
не для кволого дідка.

○

Радійте, поки молоді,—
ще нагорюєтесь в житті.

○

Любов, як троянда,
чарує і коле,—
без болю і втіхи
не звідать ніколи.

○

Ти всміхнулась до мене,—
і вже горя немає.
Хто не знає кохання,
той і щастя не знає.

○

Дитя — це весняна троянда,
дитя — це день, як луг квітчатий,
дитя — це дзеркало, в якому
себе щоразу бачить мати.

З М І С Т

- 5 Перлини з моря часу. *Вступне слово*
Михайла Литвинця
- 18 Праця братає людей
- 27 Коли йдеш — дивись уперед
- 42 Піст і шибениця вигадані
для бідняків
- 58 Добрий доброму добра бажає
- 73 Будь ввічливий з усіма,
а близький — з небагатьма
- 86 Дім — це золото, а земля — гаманець
- 103 Немає пшениці без куколю
- 118 Літо й зимо, дайте нам
хліба й тепла
- 125 Живуть прислів'я у піснях,
немов зеренця в колосках

Литературно-художественное издание

**БАСКСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ
И ПОГОВОРКИ**

Серия «Мудрость народная»
Сборник сорок восьмой

Перевод с баскского *М. И. Литвинца*

Киев, издательство художественной
литературы «Днипро»

На украинском языке

Художній редактор *В. А. Кононенко*
Технічний редактор *Л. М. Смолянюк*
Коректори *Л. М. Демченко,*
Н. І. Прохоренко

ИБ 4603

Здано до складання 15.06.89. Підписано до друку 04.10.89. Формат 70×108¹/₆₄. Папір друкарський № 1. Гарнітура звичайна нова. Друк високий. Умовн. друк. арк. 2,8. Умовн. фарбовідб. 6,038. Обл.-вид. арк. 2,4. Тираж 50 000 пр. Ціна 40 к.

Видавництво художньої літератури «Дніпро». 252601, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова фабрика «Жовтень». 252053, Київ, вул. Артема, 25.

